

Diakontjenesten i Den norske kirke

Av Harald Askeland, professor ved Diakonhjemmet Høgskole
og Harald Hegstad, professor ved Det teologiske Menighetsfakultet

Den norske kirke har i lang tid arbeidet med forståelsen av sine ulike tjenester. Det dreier seg både hvordan de ulike tjenestene skal utformes i praksis, og om hvordan de skal forstås teologisk og ekklesiologisk. I en kirkelig sammenheng er begge sidene av saken viktig og har nær sammenheng med hverandre.

I de senere årene har diskusjonen særlig dreid seg om den teologiske forståelsen av diakontjenesten, herunder hvordan den skal forstås i relasjon til prestedtjenesten. Også forholdet mellom vigsling og ordinasjon har vært et viktig tema. Det har vist seg vanskelig å få plass til andre selvstendige tjenester innen for et tradisjonelt embetsteologisk skjema, og det har derfor vært tatt til orde for en forståelse av diakontjenesten som del av et treleddet embete, slik det bl.a. er vanlig i katolsk og anglikansk tradisjon. Kirkemøtet åpnet i 2004 opp for en forståelse av diakontjenesten som del av en ordinert "flerdimensjonal" tjeneste (KM 8/2004). Hvordan dette i praksis skulle forstås, og hvilke konsekvenser en slik forståelse får for andre vigslede stillinger, har imidlertid vært mer uklart. Særlig synes forståelsen av det treleddete embete å ekskludere kateket- og kantortjenesten fra å ha del i embetet. På oppfordring fra Kirkerådet avga Bispemøtet i mars 2010 en uttalelse med tittelen "Diakontjenesten i kirkens tjenestemønster" (BM 03/10, trykt i LK 8/2010). Denne uttalelsen legges nå til grunn for Kirkerådets saksbehandling, og saken ventes å komme opp til endelig behandling på Kirkemøtet i april.

Diskusjonen i etterkant av Bispemøtets uttalelse har vært svært sparsom. Et unntak er Kjell Nordstokkes artikkel i LK 14/2010, der han kommenterer uttalelsen kritisk.¹ Det er etter vårt skjønns viktig at uttalelsen og dens implikasjoner blir diskutert offentlig. Det er ikke minst viktig med tanke på kvaliteten av Kirkemøtets behandling. Vi deler Nordstokkes anliggende for klargjøring av kirkens diakonale karakter og en nødvendig styrking av diakontjenesten. Samtidig ønsker vi her å argumentere for et syn vi mener ivaretar dette anliggende som bygger på en tenkning rundt ulike selvstendige tjenester fremfor å anvende et tradisjonelt embetsteologisk skjema.

I sitt innlegg kommenterer Nordstokke en rekke sider ved Bispemøtets uttalelse. Fremfor alt kritiserer han imidlertid uttalelsen for å mangle "helhet og koherens", tross "mange gode og viktige anliggende" (s. 310). Til forskjell fra Nordstokke mener vi derimot at det er mulig å tolke uttalelsen som uttrykk for en helhetsoppfatning, og også som en tjenlig plattform for ulike kirkelige tjenester samt å sikre rammene for diakontjenesten. Det utelukker naturligvis ikke at det kan være uklarheter og løse tråder, og at en videre avklaring på ulike punkter kan være nødvendig.

Etter vår mening gjør uttalelsen et prisverdig forsøk på å erstatte et tradisjonelt embetsteologisk paradigme som først og fremst er utviklet for å forstå prestedtjenesten, med en

tjenesteteologi som forsøker å forstå de ulike tjenestene i rammen av en helhetlig forståelse av kirkens oppdrag. En slik tjenesteteologi tar utgangspunkt i den nytestamentlige forståelse av mangfoldet av tjenester i kirken (jf. 1 Kor 12).² I rammen av en slik tjenesteteologi forsøker man å forstå diakontjenesten i lys av kirkens diakonale oppdrag, ikke primært ut fra dens forhold til prestatjenesten. Hele første del av Bispemøtets uttalelse handler derfor om diakonien som en nødvendig del av kirkens liv, både slik den kommer til uttrykk i et allment ansvar for diakoni og i en vigslet diakontjeneste. Ikke minst representerer også Bispemøtets uttalelse en klar oppfordring til styrking av diakonien og diakontjenesten gjennom tilføring av ressurser til nye stillinger.

Først midtveis i uttalelsen kommenteres så diakontjenestens forhold til prestatjenesten. Bispemøtet avviser her at diakontjenesten skal forstås som en utledning eller differensiering av prestatjenesten, men at den heller må forstås som en tjeneste på egne premisser. Man oppfatter det derfor heller ikke naturlig å tolke omtalen av ”tjenesten med ord og sakrament” som er omtalt i CA V som noe som inkluderer diakontjenesten. Nordstokke bruker omtrent halvparten av sin artikkel til å problematisere Bispemøtets tolkning av CA V. At han er så opptatt av dette, er ikke unaturlig ut fra den rolle CA V tradisjonelt har spilt i den embetsteologiske diskusjonen. Hvorvidt diakontjenesten (og andre tjenester) har vært ”utenfor” eller ”innenfor” CA V, har gjerne vært selve kjernepunktet i den embetsteologiske diskusjonen. Det Nordstokke ikke synes å ta høyde for, er at et slikt spørsmål ikke er like interessant å besvare innenfor den type tjenesteteologi Bispemøtet forutsetter. En normativ tekst som CA kan naturligvis tolkes på mange måter. Bispemøtet synes for sin del å forutsette en forholdsvis historisk, bokstavnær tolkning, der man tar utgangspunkt i at CA V beskriver to konkrete funksjoner: Forkynnelse og sakramentforvaltning. Når denne teksten skal anvendes for å si noe om tjenester i kirken i dag, synes det mest sakssvarende å vise til den tjeneste som har disse to funksjonene som sin hovedoppgave, nemlig prestatjenesten.

Både prinsippene for tolkning av CA og tolkningen av den konkrete artikkelen kan man naturligvis diskutere. Bispemøtet forsøker etter vårt syn nettopp å relativisere betydningen av hva som er ”innenfor” eller ”utenfor” CA V. Dermed reduseres betydningen av om diakontjenesten er nevnt i CA eller ikke. Som Bispemøtets uttalelse konstaterer: ”Diakontjenesten står etter Bispemøtets vurdering på et solid selvstendig grunnlag.” På samme måte som det ikke er mulig å tolke et normativt tjenestemønster ut av det nytestamentlige materiale, er det mer å si om hvilke tjenester kirken i dag trenger enn det som CA uttrykte i en bestemt historisk situasjon.

Når det har vært så om å gjøre å lese diakontjenesten inn i CA V, har dette også sammenheng med artikkelens overskrift ”De ministerio ecclesiastico”, gjerne oversatt med ”Om det kirkelige embete”. Selv om denne overskriften historisk sett er sekundær (først belagt mot slutten av 1600-tallet), blir den gjerne brukt som et belegg for at man i den lutherske kirke kun har ett embete – i bestemt form entall. Dermed er det ikke merkelig at debatten i stor grad har dreid seg om diakontjenesten (og andre kirkelige tjenester) befinner seg ”utenfor” eller ”innenfor” dette ene embete. Nordstokke synes i sitt innlegg å henge fast i en slik forståelse, noe som forklarer hans opptatthet av tolkningen av CA V. Det synes også som om hans implisitte premiss til løsning for diakontjenestens del er det treleddete embete. Dermed vil det, gjennom et fortsatt fokus på ”embetet” og en kobling av dette til ”kirkeledelsen”, skapes klarhet både om den tjeneste som er knyttet til styringsansvar gjennom kirkens representative organer og det rom som måtte være for andre tjenester (f eks kateket- og kantortjenesten).

Slik vi leser Bispemøtets uttalelse har man her forlatt tanken om det ene embete, til fordel for et mangfold av tjenester. Det kan muligens forvirre at Bispemøtet i samme hånd vending både vil kvitte seg med tanken om det ene embete og selve begrepet ”embete”, til fordel for ”tjeneste”. For Nordstokke skaper dette en mistanke om at man likevel har forbeholdt en særlig verdighet for prestedtjenesten, en verdighet som diakonen ikke har del i: ”... det virker som om hensikten med dette grepet er å sørge for at diakonen betraktes utenfor det embetet som ikke lenger skal benevnes som embete, men som gjør at prestedtjenesten er unik i forhold til alle andre tjenester” (s. 309). Samtidig finner vi å måtte stille et tilsvarende spørsmål; dersom den implisitte løsning er det treleddete embete, vil ikke det på tilsvarende måte fungere avgrensende for kirkens mulighet for å organisere et mer kompletterende tjenestemønster og særlig fungere ekskluderende for kateket- og kantortjenesten?

Vi deler delvis Nordstokkes tolkning av uttalelsen, når han finner det merkelig at Bispemøtet ikke skiller klarere mellom vigsling og ordinasjon (s. 309). Vi mener det er i samsvar med den tjenesteteologiske grunnforståelse Bispemøtet plasserer seg på når man fastslår: ”Det er teologisk ikke noen prinsipiell forskjell mellom vigsling og ordinasjon.”

Samtidig åpner Bispemøtet selv opp for en uklarhet på dette punktet ved fortsatt å beholde begrepet ordinasjon som betegnelse for prestevigsling, men underforstått ikke for andre vigslinger. Her vil vi, som Nordstokke, ta til orde for å holde seg til ett begrep for det som teologisk sett er det samme. Dette er også i samsvar med gjeldende vigslingsliturgier, som omtaler vigsling både av prest, diakon, kateket og kantor som ”vigsling”. Hvordan ord blir brukt i dagligtalen, kan man naturligvis ikke regulere, men man kan i alle fall bestemme seg for å holde seg til ett begrep i offisielle tekster. Etter vårt syn bør dette begrepet være det samme for alle de vigslede tjenester.

Å holde seg til ett begrep vil også gjøre det lettere å forklare Den norske kirkes posisjon for et internasjonalt publikum, ettersom man på engelsk ikke kjenner en tilsvarende skjelning mellom vigsling og ordinasjon. Med basis i Bispemøtets forståelse vil det på engelsk være naturlig å omtale både diakontjenesten og prestedtjenesten som ”ordained ministries”, og også åpne for at tilsvarende kan gjøres gjeldende for f.eks. kateket- og kantortjenesten. I så fall ville man legge seg på en liknende linje som i Sverige, der det som på svensk heter ”vigning”, gjerne oversettes til engelsk med ”ordination”. Tilsvarende ville et begrep om ”innsetting” eller ”innvielse” kunne omtale det som på engelsk omtales som ”consecration”.

Den teologiske forståelse av diakontjenesten er viktig, og vi finner det avgjørende viktig at den nå finner sin avklaring. Vel så viktig er imidlertid hvilke rammer som i praksis skapes for diakontjenesten i kirken. Slik vi ser det er bispemøteuttalelsen et viktig framskritt som muliggjør et videre teologisk, organisatorisk og ordningsmessig arbeid for å gi tolkning og innramming av de ulike tjenester som trengs i vår kirke og tilknyttede organisasjoner og institusjoner. Mens embetsteologi gjerne har hatt som (utilsiktet) konsekvens å være ekskluderende og gi et fokus på hvilke tjenester som er innenfor og utenfor embetet, synes tjenesteteologi å være egnet både til å kommunisere med det internasjonalt anvendte begrepet ”ministry” og inkludere i et felles teologisk konsept ulike tjenester. Når Bispemøtet nå tar til orde for å anvende tjeneste som nøkkelbegrep, vil det både være åpnende og samtidig gi mulighet for å fastholde ulike tjenesters egenart og forankring. Begrepet vil også være egnet til å omtale ulike tjenester som fordrer vigsling eller ikke og også tjenester som er lønnede og ulønnede.

I forhold til den kommende diskusjon som vil måtte skje i Kirkemøtet til våren, og antakelig også framover, vil vi peke på følgende tematiske områder som i praksis kan skape gode rammer for diakontjenesten, samt andre tjenester, i kirken:

Teologisk vil det være en utfordring å utvikle videre en fordypet forståelse av diakoni i samsvar med den vedtatte diakoniplan for Den norske kirke. Blant annet et fornyet fokus på en teologi om helse og velferd, muligens en omsorgsteologi som angir diakontjenesten innen rammen av Guds diakoni og kall til kirken. Samtidig vil diakonibegrepet også kunne bidra til en videre utvikling av en tjenesteteologisk plattform for alle kirkemedlemmers kall og for kirkens ulike særskilte tjenester.

Organisatorisk finner vi at et videre fokus på tjenesteteologi vil kunne være egnet i å forberede den situasjon der vi får en løsrivelse mellom stat og kirke og vil bidra til å tydeliggjøre den institusjonelle og organisatoriske forankring av kirkens ulike tjenester, samt det oppdrag og den fullmakt som overdras ved vigsling. Vi mener også at en tjenesteteologisk plattform på en bedre måte vil kunne bidra til å holde sammen forståelsen av at ulike tjenester er gitt av Gud og samtidig formidlet av og forankret i menighetens og kirkens fellesskap. I større grad enn en tradisjonell embetsteologisk forankring gir også Bispemøtets uttalelse, samt diakoniplanen, mulighet for å videreutvikle den diakonale innsats som skjer gjennom de diakonale institusjoner som ser seg som en del av kirkens samlede diakonale tjeneste. Samtidig må Kirkemøtet og kirkens øvrige styringsorganer følge opp diakoniplanen som satsingsområde og sørge for allokering av ressurser til styrking av diakontjenesten. Den vekt som nå legges på diakoni som del av kirkens identitet og oppdrag må få nettopp få slike organisatoriske konsekvenser.

Ordningsmessig bør det skje en gjennomgang av kirkens vigslingsliturgi ut fra det prinsipielle synspunkt at det vigsles til ulike men likeverdige tjenester. Det bør klargjøres at det skjer en vigsling som er knyttet til den enkelte tjeneste og ikke gir en generell vigslet status. Kirkemøtet bør også synliggjøre blant annet diakonens posisjon gjennom en revidering av gudstjenestelige funksjoner i kjølvannet av nye liturgier. I samsvar med Bispemøtets uttalelse bør Kirkemøtet fastsette nye ordninger for liturgiske klær som åpner for at diakoner (samt eventuelle andre tjenester) bærer skråstola.

Til sist vil vi kort kommentere spørsmålet om de økumeniske implikasjoner som reises av Bispemøtets tilrettelegging. Vi er enige med Nordstokke at dette ikke er tilstrekkelig belyst i uttalelsen. Disse spørsmålene må det derfor arbeides vider med. Vi mener likevel at det er mulig å komme videre langs det spor som Bispemøtet selv antyder, nemlig å arbeide for en gjensidig anerkjennelse av konkrete tjenester, uten nødvendigvis å ha en felles forståelse av den tjenestestruktur disse inngår i. Det er jo heller ikke slik at det økumenisk sett foreligger entydige og avklarte modeller som Den norske kirke uten videre kan adoptere. På det internasjonale økumeniske feltet er tjenesteteologien felt som for tiden er i bevegelse. Den nye nyorientering som Bispemøtet tar til orde for, kan også oppfattes som et konstruktivt bidrag til den økumeniske samtalen om disse temaene.

¹ Kjell Nordstokke: "Diakontjenesten i kirkens tjenestemønster. Kommentarer til Bispemøtet sak BM 03/10", *Luthersk kirketidende* 145/2010 nr. 14, s. 307-310.

² For en mer omfattende skisse av en slik tjenesteteologi, se Harald Hegstad: "Én kropp - mange lemmer. Skisse til tjenesteteologi for Den norske kirke", *Halvårsskrift for praktisk teologi* 26/2009 h. 2, s. 29-38.